

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

The Annual Bulletin of the Academy of Medicine of Jerusalem, 1926-1927. 8° p. 40. Printed at L. J. S. Press, Jerusalem. N°. 1.

Այս խնամով խմբագրւած եւ տպագրւած տես-
րակը կը բաժնուի երկու զիջատու մասերու: Առաջի-
նին մէջ կը պատկերանայ երուսաղէմի բժշկական Ա-
կադեմիային զորձանէութիւնը, իսկ երկրորդին մէջ կը
պարզուի Պաղեստինի առողջապահական վիճակը, մաս-
նաւոր թիւիներու կողմէն:

Բժշկական Ակադեմիան* երուսաղէմի մէջ զորձող
բժիշկներու մէջ բնկերութիւնն է, որ կազմուած է թէ՛
բժշկական զիսութեան եւ արուեստին բարիները ժողո-
վրդականացնելու ի նպաստ երկրին առողջապահութեան
եւ թէ՛ միանգամայն բժիշկներուն յարգն ու վարկը պաշտ-
պանելու համար: 1926-1927ին անդամներուն թիւն է
51, որոնց չորսը հայ, Տէր. Վ. Գալպիեան, Տէր. Գ.
Քէլիեան, Տէր. Գ. Գրիգորեան, Տէր. Յ. Փարեան,
Իսկ վարչական ժողովին նախագահն է Տէր. Վ. Գալ-
պիեան, որուն նախաձեռնութեան արդիւնն է այն զի-
տական տեղեկագրին պատրաստութիւնը:

Տեսակիս երկրորդ մասը կ'սկսի Ակնաբայք Dr. A.
Ticho-ի կողմէն եւ զիսական «տեղեկագրով» Պաղեստինի
մէջ կուրաբեան հիւանդութեան մասին:

Dr. Ticho կ'ըսէ թէ եղիպտոսի ճայելով գրեթէ
36,000 կայր կայ Պաղեստինի մէջ թէ՛ մէկ եւ թէ՛ երկու
աչեքով միանգամայն, եւ վերջիններուն համեմատու-
թիւնը առաջիններուն հետ գրեթէ 4 ան 3 է, որիւ
խնամով 10,000ին 166,6 կայր է երկու աչով, եւ տպայի
մէջ ամէնէն կայր ունեցող երկիրը Փարսիայն է, կ'ը-
սէ, բայց Պաղեստին ուրբ անգամ աւելի կայր ունի րան
Փարսիայը:

Պաղեստինի մէջ կուրաբեան զիջատու պատճառ
նշանակուած է corneal scars, staphylomae, trachoma,
եւ այլն. յետոյ կուգան glaucomas եւ cataract.
վերջապէս uveitis-ն tuberculosis մասնաճիւղ եղած են
կուրաբիւն յառաջ թե՛րող պատճառներու շարքին, իր-
եւ աղիւնի կեանքի, ապրելու ստիճի պայմաններուն
եւ գէշ սննդաւորութեան: Դասպուտ մասնաճիւղ եղած է
այս կողմէ: Էջ 22-ը կը գրուէ մասնատման վիճակա-
ցոյց մը կուրաբիւն պատճառող հիւանդութեանց թի-
ւին եւ առ հարիւր համեմատութեան:

Կուրաբիւն արական սեռին մէջ աւելի տարած-
ուած է րան թէ իգականին մէջ: Ուշագրաւ է նաեւ սա
ղիւնաբոյրիւնը թէ կայրեան բացառական մեծամասնու-
թիւնը Աւար եւն. այսինքն հարիւրին 91.5- իսկ 8%
Հեռայ: Միայն երեք հիւանդանոցներ կան որ 100 նոգի
կը պահեն այս հազարաւոր կոյրերէն:

Dr. A. Ticho սա՛ թառեալով կը վերջացնէ իր տե-
ղեկագիրը:

—«Պէ՛տ է որ կայր գտնուի Պաղեստինի մէջ:

Ապրելու բարեւոյժ չափանիւթերը, չուրը, զրպ-
րոցներ, ժողովուրդին յուսաւորութիւնը, վարպետի ձեռ-
նով եւ ժամանակին եղած զարմանումը պիտի խափանէ
կուրաբիւնը 75% համեմատութեամբ: Ես կը շեշտեմ
վարպետ (expert) եւ ժամանակին (timely) բարեւը:

Ասոր կը յաջորդեն նշանակաւ տեղեկագիրները:

The Characteristic symptoms of Typhoid Fever
in Palestine, Dr. Salkind-էն:

—The Plagues, Colonel G. W. Heron-էն, որ
Պաղեստինի կառավարութեան առողջապահական Տնո-
ւէնն է:

—Brief Resume of the History, Anatomy, and
Physiology of the Thyroid Gland with the Distribu-
tion and Classification of Goitre, Prof. B. F. Avery,
Պէյրաթի Համալսարանէն:

—«The Treatment of Goitre», Prof. Stanley Har-
ris, Պէյրաթի Համալսարանէն:

—Collapse Therapy in Pulmonary Tuberculosis,
Dr. N. Nucho, Պէյրաթի Համալսարանէն:

**Ս. ՍԱԳԱՆ - ԳԻՒԼԵԱՆ, ՌԱՌԵՐԻ ԵՒ
ԵՅՐԵՐԻ ՌԱՅՍՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Հրատ. Ս.
Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ամերիկայի
Եւրոպիի Կոյր. Վարիչ Մարմնի: Մասնաշա-
ռ-Միութեան Հայաստան-ի, Թիւ 30. Պատ-
ան 1927, 8° էջ 173+3. Դիւն 1 Տպար:**

Սապան-Գիւլեան ծանօթ անուն մըն է մէջ մէջ՝
ամէնէն յառաջ իրրեւ ուսուցիչ, եւ յետոյ՝ իրրեւ
« յեղափոխական » քարոզիչ եւ հրապարակագիր.
Բայց « յեղափոխական » մը՝ տիրող ընկերաբանական
զաղափարներու եւ կարգերու հանդէպ, որ գէնքի,
արխնի ճեւ գործ չունի, գոնէ սկզբունքով:

Սապան-Գիւլեան ո՛րչափ իր գրչով, բայց աւելի
շատ իր խօսքով ալ աշխատած է ընկերավարական
Մարքսի սկզբունքները քարոզել հայ ժողովուրդին
մէջ: Թէ՛ ինքն՝ Սապան-Գիւլեան՝ իրրեւ զաղափա-
րի մարդ, եւ Թէ՛ իր կուսակցութիւնը, իրրեւ Մար-
քսի սկզբունքները ժողովրդականացնող կազմակեր-
պութիւն մը, ո՛րչափ լաւ հասկըցած են Մարքսը եւ
ո՛րչափ յաջողութեամբ կըրցած են իրենք գիրներ
հասկնալի ընել Հայ ժողովուրդին, առիկա բաւա-
կան փափուկ հարցում մըն է, որուն պատասխանը
կամ պատասխանները տալու համար է որ Մարքսը
ամէնէն լաւ սերտող Նոյն ինքն Սապան-Գիւլեան
գրած է այս գիրքը, որ նկատարարական է շատ կող-
մերով:

Մարդիկ ընդհանրապէս դժգոհ են ընկերային
կեանքի պայմաններէն, կարելի է ստեղծել այն-
պիսի վիճակ մը մարդկային ընկերութեան համար,
որ եթէ կարելի է, ամէն մարդ գոհ ըլլայ, ինչո՛ւ
համար, կ'ըսեն, ոմանք շատ հարուստ պիտի ըլլան,
ոմանք ալ շատ աղքատ: Ինչո՛ւ համար ժողովուր-
դին մեծ մասը իր ժամանակը, իր կորովը պիտի
սպառէ շատ փոքրիկ, բայց առանձնաշնորհալ մա-
սի մը գործերուն մէջ, իրրեւ մշակ, իրրեւ բանուոր,
իրրեւ ծառայ, եւ այդ ալ ոչ-արդար վարձքով, կա-
րելի չէ՞ այս անարդարութիւններն ու անհաստա-
րութիւնները զարմանելու կերպ մը գտնել, եւ այլն,
եւ այլն: Աստից հետ նաեւ ընկերային կեանքի մէջ
ազատութիւններ ընտանիքի եւ ընտանիքի անդամ-
ներուն համար, ինչպէս նաեւ կրօնական զաղա-
փարներու եւ կարգերու մէջ արմատական յեղափո-
խութիւն մը, րանի որ եկեղեցին իրրեւ կազմակեր-
պութիւն, իր պատմութեամբ եւ իր աւանդութիւն-

պետական գործունեությունները, որոնց մէջ նաև թիրք փոստային զարնային եւ կողոպտումը, Սապահ-Գիւլեան, կ'ըսէ. «Դրանք սկզբնական անհրաժեշտ տարրեր էին զանգուածային բնդհանուր շարժումները հասնելու համար: Եւ ո՞ր երկրի մէջ կատարուած յեղափոխական շարժումը այդ սկզբնական փուլերից չի անցել՝ որոշեալ եղբարկացութեան, յառաջադրուած նպատակին հասնելուց յառաջ» (էջ 110):

Սապահ-Գիւլեան իր հուսակցութեան կողմէ կը հռչակուի իրրեւ «սեփական» մարքսիստեան վարդապետութեան, եւ նա այս գիրքին մէջ կ'արդարացնէ այդ տխուրը, այնքան պարզ եւ յստակ են իր գաղափարները, եւ լեզուն ալ զբաւիչ:

Անշուշտ տարրեր եւ աւելի կենսական խնդիր մըն է զիսնալ թէ Հայ ժողովուրդը իր քաղաքական, իր բնկերարանական փոխկով ուրջափ պէտք ունէր այսպիսի շարժումի մը: — Իրողութիւնը այն է որ Ս. Գ. Հնչակեաններ միշտ նկատուեցան իրրեւ ազգային գործիչներ, իրենք ալ պնդէին գործիչին, եւ ասոր համար ալ հայաժողովուրդը, եւ իրենց լուս-գոյն ոյժերը կախաղաններու վրայ մահացան իրրեւ հայ Էկալայիներ եւ պետական զաւաճաններ, եւ ո՛չ թէ մարքսիստեան վարդապետութեան գործիչներ: Վարդապետութեան մը, զոր, օրինակի համար, ոչ-թիւրք պետութիւնը գիտէր, ո՛չ ալ հայ գիւղացին կը հասկընար:

Սապահ-Գիւլեանի գիրքին պատմական դասը այն է որ, ուրեմն Հայ ժողովուրդը, Եւրոպայի մէջ ծածկուած բնկերարանական նոր վարդապետութեան մը Արեւելքի մէջ տարածման գաղափարին ալ տրուած էր իր զոհողութեան քաճինը՝ Ս. Գ. Հ. ի մի-միջոցաւ:

Հայութիւնը պէտք ունէր այսպիսի պատասխանատուութեան մը ենթարկուելու, բանի որ ցրուած տիրուած ժողովուրդ մըն է ինքն աշխարհի ամէն կողմը:

Եւ այսօր ալ, այնքան փորձերէ եւ փորձառութիւններէ ետքը, Հայ ժողովուրդը ի՞նչ պէտք է ընէ իր գոյութիւնը պահելու համար, թէ՛ Հայաստանի մէջ եւ թէ՛ Հայաստանէն դուրս գաղթական-րեւու մէջ: Ասոնք խնդիրներ են, որոնց լուծումը չենք կարծիք որ կախուած ըլլայ բնկերարանական բեօրինելէ:

Սապահ-Գիւլեան իր այս գիրքին **Յառաջաբանը** գրած է 1927 Հիւսիս. 23ին. իսկ ինքն փախճանեցաւ անկից փեց ամիս ետքը, 1928 Ապրիլ 28ին, տարինե-րով քաշըշելէ ետքը ոչ-մարքսիստեան կեանքի մը տառապանքին շղթաները՝ զրկանքի առայտուեմե-րուն մէջ:

Մարքսիստ «Տեսարան» Սապահ-Գիւլեան մեռաւ ազգայնական միջոցաւ մէջ, իր ազգային Մայրենի Եկեղեցւոյն թաղման կարգին ալ արժանացաւ:

Ի դուր չէ բուռն որ մարդոց կեանքը հակա-սովորութիւններու շարք մըն է: — «Տեսարան» Սապահը մեծ հակասութիւն մըն եղաւ. Իսկայով, գրչով մարք-սիստ, իսկ կեանքի մէջ, գործի մէջ ազգայնական հայ:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ

«ԱԳ.Գ.Ս. ՄԵՐ»Ը

Մեզի կը հարցուի՝ թէ Ազաթանգեղոսի ա՛յն տղերուն մէջ՝ ուր Տրդատ կ'ըսէ Անա-հիաի համար «որ է փառք ազգիս մեղոյ», եւայն, ի՛նչ պէտք է թարգմանել այդ «ազգս մեր»ը տեղւոյն վրայ: Փութանք բացա-տրութիւն մը տալ համառօտիւ:

Իրաւ է որ՝ առաջին նայուածքով՝ ա՛յն-պէս կը հասկցուի, ինչպէս պիտի հասկը-նայինք, զոր օր. Խորենացիին նոյն բա-ռերը սա տղին մէջ. «(Արշակ զՎաղար-շակ) մեղոյ ազգիս թագաւորեցոյց» (Պատմ. Բ. 1), եւ, եթէ չենք սխալիք, բոլոր հին և նոր հայ ու եւրոպացի թարգմանիչներ Ա-զաթանգեղեան սոյն «ազգ» բառը, nation նշանակութեամբ կ'իմանան առհասարակ:

Ճիշդ է սակայն այդ հասկացողութիւ-նը. չենք կարծել: Վասն զի Տրդատ բռնի չուզեր՝ թէ Հայոց ազգին փառքն է Անա-հիաը, զոր, իր իսկ խօսքով, կը պատուեն բոլոր թագաւորները, մանաւանդ Յուսոց թագաւորը. ու կ'աւելցնէ նաև թէ զիջու-հին քրարերար է ամենայն մարդկան բնու-թեան: Բիշ վերջը՝ երբ թագաւորը կը կրկնէ իր զաւանթութիւնը՝ թէ անվաւ կեայ և զկենդանութիւն կրէ երկիրս Հայոց»՝ Անահիաի խնամակալութիւնը կը մասնաւո-րէ մեր երկրին համար, մինչդեռ «ազգիս մերոյ» բառերը Դիցուհիին բովանդակման-կրքեան բարեբարելու գերը կ'ընդգրկեն ապահովարար:

Շփոթութիւնը առաջ կուգայ անով որ որ՝ ազգը nation նշանակութեամբ տարբա-ցած ըլլալով մեր բառապիտութեան մէջ, բառին միւս հին առումները սևռ, սևռունդ, ցեղ, եւայն, երկրորդական կարգի մը վը-րայ կը մնան միշտ: Պէտք է զիսնալ որ՝ յունականին համեմատութեամբ՝ մեր ազգ բառը չորս տարրեր բառերու թարգմանու-թիւնն է, զոր օր. Նոր կտակարանին մէջ.

էնոս ազգ (nation)

շենոս ազգ (սեռ)

շեռն ազգ (սերունդ)

շալն ազգ (ցեղ)

Արդ՝ Ազաթանգեղոսի ծանօթ հատուա-ծին «ազգիս մերոյն» համաձայն յոյնին՝

Բ. Ե.